

3 ביוני 2020

עדכון לקוחות

עדכון פסיקה: משיכת כספי פיצויים שהופקדו עבור עובד שהתפטר

האם מעסיק יכול למשוך לחזקתו כספי פיצויים שהפקיד להסדר פנסיוני (קרן פנסיה, ביטוח מנהלים וכד') עבור עובדיו שהתפטר? רבים סבורים, בטעות, כי התשובה לשאלה זו תמיד שלילית. שני פסקי דין שפורסמו לאחרונה, האחד, על ידי בית המשפט העליון¹ והשני על ידי בית הדין הארצי לעבודה², מלמדים מתי המעסיק דווקא יכול למשוך את כספי הפיצויים.

רקע: הזכאות הבסיסית לכספי הפיצויים

בעת שנחקק חוק פיצויי פיטורים בשנת 1963, נקודת המוצא הייתה כי עובד שפוטר זכאי לפיצויים ועובד שהתפטר לא – למעט במקרים חריגים. נקודת מוצא זו התבססה על הנהוג שהיה קיים באותה העת, עוד טרם נחקק החוק ובלא כל חובה חוקית, לשלם פיצויי פיטורים לעובדים שפוטרו.

אלא שהנורמות הציבוריות שהיו מקובלות בשנת 1963 השתנו, במידת מה, עם השנים.

התניית הזכות לפיצויים בפיטורים הפכה לפחות פופולארית, היות שהיא הביאה להימשכותם של יחסי עבודה מעבר לרצוי רק כי העובד או המעסיק חיכו שהצד השני יזום את סיום יחסי העבודה.

נוסף על כך, אם בשנת 1963 לחלק קטן מהעובדים היו הסדרים פנסיוניים מקיפים הכוללים גם תשלומים במרכיב הפיצויים, עם השנים הסדרים אלו הלכו ונעשו נפוצים הרבה יותר. כיום לכלל העובדים אמור להיות הסדר פנסיוני מקיף, האמור לכלול לפחות 72% מפיצויי הפיטורים (בהכללה מסוימת) בעת שעבודתם מסתיימת.

הפקדת כספי הפיצויים בהסדר פנסיוני כשלעצמה לא אמורה למנוע מהמעסיק למושכם, אלא זו נוצרת מכוחם של סעיפים 14 ו-26 לחוק, אותם אסקור, בקצרה, לשם שלמות התמונה.

סעיפים 14 ו-26 לחוק פיצויי פיטורים

סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורים לא עוסק בגורלם של כספי הפיצויים שהופקדו להסדר פנסיוני, אלא קובע באילו מקרים יבואו הכספים שהופקדו במקום פיצויי הפיטורים ולא על חשבונם. מקרים אלו, מוסדרים בהסכמים קיבוציים או באישור שניתן על ידי שר העבודה והרווחה ואלו קובעים, במקרים רבים (אך לא בכלם), כי כספי פיצויים שהפקיד מעסיק כחלק מהסדר פנסיוני לא יחזרו אליו, גם אם יחסי העבודה הסתיימו בהתפטרות.

בעוד המקרים בהם סעיף 14 חל ברורים, באופן יחסי, לא ניתן לומר זאת על סעיף 26 לחוק, אשר לשונו מורכבת באופן יחסי ונתונה לפרשנויות שונות.

¹ ע"א 5033/18 קרן מקפת מרכז לפנסיה ותגמולים א.ש. בע"מ נ' לוי ואח' (2.2.2020) (פרשת "לוי").

² ע"ע 9776-10-19 שוקרון - דקסל בע"מ ואח' (16.4.2020) (פרשת "שוקרון").

סעיף 26 לחוק הגן, במקור, על כספים שהפקיד מעסיק עבור עובדיו, הזכאים לפיצויי פיטורים, ואשר הופקדו למטרה זו בקופת גמל כזו או אחרת. סעיף 26 לחוק שונה במהלך השנים, כשבשנים 1973 ו-1998 נוספה לסעיף הגנה על כספים שהופקדו גם עבור עובד שהתפטר, אם הכסף מיועד "לביטוח קצבה".

לשאלה מהו "ביטוח קצבה", כמשמעו בסעיף 26 לחוק, לא היה מענה ברור. נוסף על כך, בשנת 2008 נקבע כי כל קופות הגמל תוגדרנה כקופות גמל לקצבה, קביעה אשר הביאה חלק מהעוסקים בתחום לסבור כי מעתה ואילך, לא יוכלו מעסיקים למשוך כספים שהפקידו עבור עובדיהם – בשום מקרה. פסקי הדין בפרשת לוי ושוקרון, בהם עוסק עדכון זה, מבהירים, במידת מה, מהו "ביטוח קצבה", אשר כספי הפיצויים שהופקדו בו, יהיו מוגנים מפני החזרה למעסיק, העברה, שיעבוד או עיקול.

פסק דינו של בית המשפט העליון בפרשת לוי

פרשת לוי עסקה בשאלה באילו מקרים כספי פיצויים שהופקדו לקופת גמל "למטרת קצבה" יהיו מוגנים מפני נשיו של פושט רגל, בהתאם לפקודת פשיטת הרגל. אף שפרשת לוי עסקה בפשיטת רגל, הניתוח המשפטי רלוונטי במהותו גם לחוק פיצויי פיטורים, בשים לב לעקרונות שנועדו להגן על החיסכון הפנסיוני של העובד.

בית המשפט העליון קבע כי כספי פיצויים שהופקדו בקרן פנסיה ותיקה הם "למטרת קצבה" ולפיכך אין להתיר את משיכתם מקרן הפנסיה.

עוד נקבע כי גם בהסדר פנסיוני המסווג כקופת גמל לקצבה, אין משמעות הדבר כי כל רכיבי התשלומים לקופת הגמל משמשים למטרה זו. למעשה, במקרים רבים, כספי הפיצויים, גם אם מגדילים את החיסכון הפנסיוני, הם אינם קצבתיים, וניתן למושכם בנסיבות המתאימות כסכום אחד "הונני".

עם זאת, כאשר מדובר בקרנות הפנסיה הותיקות, משיכת סכום כלשהו, גם אם נמוך, מכספי התגמולים או הפיצויים משמעותה היא אובדן מלוא הזכויות לקצבה וניק בלתי הפיך למבוטח.

מהטעם הזה פקודת פשיטת הרגל אוסרת באופן מוחלט על משיכת כספי פיצויים שהופקדו לקופת גמל "למטרת קצבה" ובית המשפט העליון אסר, לפיכך, על משיכת כספי הפיצויים שהופקדו בקרן הפנסיה הותיקה.

הניתוח המשפטי הנוגע להליכי פשיטת רגל מתאים גם ליחסי עבודה ולבחינה לפי סעיף 26 לחוק פיצויי פיטורים ובכך עסק (בין היתר) פסק דינו של בית הדין הארצי בפרשת שוקרון.

פסק-דינו של בית הדין הארצי לעבודה בפרשת שוקרון

עניינה של פרשת שוקרון היה בעובד שמעל בכספי מעסיקתו בסכומי כסף משמעותיים. המעסיקה תבעה את העובד ובמסגרת תביעתה דרשה גם למשוך את הכסף שהפקידה עבורו להסדר הפנסיוני שהיה לעובד בקרן פנסיה ותיקה.

תביעת המעסיקה התקבלה ועל פסק-הדין הוגש ערעור לבית הדין הארצי לעבודה.

במהלך הדיון בערעור, בית הדין הארצי לעבודה צירף, מיוזמתו, את קרן הפנסיה הוותיקה בה הופקדו כספי הפיצויים עבור העובד. חרף צירופה של קרן הפנסיה הוותיקה, לא היא ולא העובד, העלו טענות הנוגעות לתחולת סעיף 26 לחוק.

נוכח שתיקתם, נמנע בית הדין הארצי מלקבוע קביעות מחייבות הנוגעות לכספים שהופקדו עבור העובד בקרן הפנסיה הוותיקה. בית הדין הארצי הסביר כי ייתכן שהשאלה האם מותר לגעת בכספים שבקרן הפנסיה הוותיקה כלל לא תעלה, אך אם השאלה תעלה, יש לתת את הדעת לקביעות בית המשפט העליון בפרשת לוי.

משמעות הדבר היא כי גם אם המעסיק יוכל להיפרע מזכויות העובד בקרן הפנסיה, העיתוי לכך יהיה רק לאחר שהקרן תתחיל לשלם לעובד קצבה, ולעיתים גם שנים ארוכות לאחר שנוצר חובו של העובד.

סיכום ומסקנות

המציאות מלמדת כי אף שבמקרים רבים כספים שהפקיד מעסיק עבור עובדיו במרכיב הפיצויים, לא יחזרו לחזקתו, ישנם מקרים בהם אין זה המצב. במקרים המתאימים, ההתניה הבסיסית בחוק פיצויי פיטורים, הקובעת כי הזכאות לפיצויים היא רק לעובדים מפוטרם, כוחה עודנו במותניה.

מבין ה"מוצרים" הפנסיוניים הקיימים ב"שוק" הפנסיוני כיום נדמה כי הגנת סעיף 26 לחוק חלה אך ורק על כספי פיצויים המיועדים לעצמם לתשלום קצבה, כמו בקרנות הפנסיה הוותיקות.

באשר לקרנות הפנסיה הוותיקות, יש לזכור כי גם ההגנה הקבועה בו אינה מוחלטת – סעיף 26 מאפשר למשוך בהסכמה את כספי הפיצויים, והסכמה זו ניתן לעגן בהסכם העבודה עוד בטרם החלו יחסי העבודה.

מטרתו של עדכון זה היא להעביר בצורה פשוטה ובהירה נושא סבוך למדי. מטבע הדברים עדכון זה לא מהווה תחליף ליעוץ משפטי הולם ומעמיק ובכל שאלה החורגת מגבולותיו של ידע כללי, מומלץ מאוד לפנות לקבלת ייעוץ משפטי מתאים.

בברכה,

רון דינור, עו"ד